

ความหลากหลายชนิดของปลาในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขา: กรณีศึกษาลุ่มน้ำโขงตอนล่าง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีและเมืองพนทอง เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว

Diversity of Fish in Mekong River and Tributary: Case Study in the Lower Part of
Mekong Basin in Kong-Chium District, Ubon Ratchathani Province and Phonthong
District, Pakxe District, Champasak Province, Laos PDR

เสรี จันทรโสภณ

Seree Chantharasopon

สาขาวิชาจุลชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี 34000

Department of Microbiology, Faculty of Science, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Ubon Ratchathani, 34000

Corresponding author: 045-352000, FAX 045-352070, E-mail:Chantharasopon@yahoo.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยคือเพื่อสำรวจความหลากหลายชนิดของปลาในแม่น้ำโขง บริเวณชุมชนบ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ชุมชนบ้านสาเหล้ม เมืองพนทอง แขวงจำปาสัก ในแม่น้ำมูล บริเวณชุมชนบ้านวังใหม่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และในแม่น้ำเซโดน บริเวณชุมชนบ้านห้วยปูน เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว โดยศึกษาในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-กันยายน 2560 ผลการศึกษาพบว่า ในแม่น้ำโขงบริเวณบ้านเวินบึกพบปลา 28 ชนิด ใน 11 วงศ์ ซึ่งเป็นปลาเศรษฐกิจ 23 ชนิด โดยวงศ์ที่พบความหลากหลายชนิดมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อย (Cyprinidae) มี 12 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลากด (Bagridae) และวงศ์ปลาเนื้ออ่อน (Siluridae) วงศ์ละ 6 ชนิด ขณะที่บริเวณบ้านสาเหล้มพบปลา 31 ชนิด ใน 8 วงศ์ เป็นปลาเศรษฐกิจ 26 ชนิด โดยวงศ์ที่พบความหลากหลายชนิดมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อย มี 14 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลาเนื้ออ่อนมี 6 ชนิด พบชนิดพันธุ์ปลาที่ถูกคุกคาม 5 ชนิด ใน 4 วงศ์ ในแม่น้ำมูลบริเวณบ้านวังใหม่พบปลา 40 ชนิด ใน 12 วงศ์ เป็นปลาเศรษฐกิจ 33 ชนิด โดยวงศ์ที่พบความหลากหลายชนิดมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อยมี 14 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลากด และวงศ์ปลาเนื้ออ่อนวงศ์ละ 6 ชนิด พบชนิดพันธุ์ปลาที่ถูกคุกคาม 1 ชนิด และในแม่น้ำเซโดนบริเวณบ้านห้วยปูนพบปลา 17 ชนิด ใน 5 วงศ์ เป็นปลาเศรษฐกิจ 15 ชนิด โดยวงศ์ที่พบความหลากหลายชนิดมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อยมี 8 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลาเนื้ออ่อนมี 3 ชนิด

คำสำคัญ : ความหลากหลายชนิดของปลา, แม่น้ำโขง, แม่น้ำมูล, แม่น้ำเซโดน

Abstract

The objective of this research was to study species diversity of fish from Mekong River at the community of Ban Weinbuk, kong Chium district, Ubon Ratchathani, Thailand, and the community of Ban Salao, Phonthong district, Champasak province, Laos RPD, in Mun River at the community of Ban Wangmai, Kong Chium district, Ubon ratchathani, and in Xedone River at the community of Ban Hauypoon, Pakxe district, Champasak province, Laos RPD. This research was carried out in February

to September 2017. In Mekong River, at Ban Weinbuk, 28 species of fish which 23 species were economic species from 11 families were found, the most dominant family was Cyprinidae (12 species), followed by Bagridae (6 species) and Siluridae (6 species). At Ban Salao, 31 species of fish that 26 species were economic species from 8 families were found, the most dominant family was Cyprinidae (14 species), followed by Siluridae (6 species). The 5 species from 4 families of fish in Mekong River were regarded as threatened species. In Mun River, at Ban Wangmai, there were 40 species of fish which 33 species were economic species from 12 families, the most dominant family was Cyprinidae (14 species), followed by Bagridae (6 species) and Siluridae (6 species), and one species was the threatened species. And in Xedone River, at Ban Hauyphoon, 17 species of fish that 15 species were economic species from 5 families were found, the most dominant family was Cyprinidae (8 species), followed by Pangassiidae (3 species). There was no threatened species of fish in Xedone River.

Keywords: Diversity of fish, Mekong River, Mun River, Xedone River

บทนำ

แม่น้ำโขงตอนล่างที่ไหลผ่านประเทศไทยในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ผ่านอำเภอโขงเจียมก่อนที่จะไหลผ่านแม่น้ำโขง เมืองพนมทองและเมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว เป็นลำดับต่อไปนั้น มีแม่น้ำมูลเป็นแม่น้ำสาขาที่สำคัญที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม และมีแม่น้ำเซโดนเป็นแม่น้ำสาขาที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก ตลอดระยะทางที่แม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาไหลผ่านมีชุมชนที่อาศัยอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำและได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรปลาที่มีอยู่ตามธรรมชาติของแหล่งน้ำนั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำประมงขนาดเล็กเพื่อจับปลาเป็นแหล่งอาหารโปรตีนที่สำคัญของคนในชุมชนภูมิภาคนี้ การประมงจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งเพื่อการดำรงชีพที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นในลุ่มน้ำโขง (Coates *et al.*, 2003) จากรายงานการประเมินพื้นฐานการทำประมง (Fisheries Baseline Assessment Working Paper) ในปี 2552 บนฐานข้อมูลปลาที่อาศัยในแม่น้ำ 204 สายและทะเลสาบ 32 แห่งทั่วโลก ผลการประมาณความหลากหลายของพันธุ์ปลามีการยืนยันว่าพบพันธุ์ปลา 781 ชนิดในแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นรองเพียงในแม่น้ำอเมซอนที่มีพันธุ์ปลา 1,271 ชนิด แสดงให้เห็นว่าแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายที่ 2 ของโลกที่มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลา (ICEM, 2010) จากการศึกษาของ Kottelet (2001) และ Singkham (2013) บันทึกไว้ว่าพบปลาทั้งหมดในแม่น้ำโขงประมาณ 700 ชนิด อย่างไรก็ตามฐานข้อมูลปลาที่พัฒนาโดยคณะกรรมการแม่น้ำโขงมีรายละเอียดของปลา 923 ชนิดที่ได้จำแนกชนิดทางอนุกรมวิธานแล้ว (Jorgensen, 2003)

ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การสร้างเขื่อนและการเปิดปิดระบายน้ำจะส่งผลกระทบต่อวงจรชีวิตของปลาและสัตว์น้ำ ซึ่งทำให้ชนิดและปริมาณปลาในลุ่มน้ำโขงลดลง (ICEM, 2010) นอกจากนี้การทำประมงมากเกินไปขนาดของชุมชน ตลอดจนการจับปลาโดยใช้กระแสไฟช็อตปลาและการใช้สารเคมี ล้วนเป็นปัญหาที่ส่งผลให้ปริมาณปลาทั้งในแม่น้ำโขงและในแม่น้ำสาขาลดลง การสำรวจความหลากหลายชนิดของพันธุ์ปลา

ในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาในเขตรอยต่อประเทศไทยและ สปป.ลาว เพื่อทราบชนิดพันธุ์ปลา ชนิดพันธุ์ปลา เศรษฐกิจ และชนิดพันธุ์ปลาที่ถูกคุกคามในแม่น้ำของแหล่งชุมชนแต่ละแห่ง จะเป็นข้อมูลที่ทำให้ทราบ สถานการณ์ของปลาอันจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลและสร้างโอกาสความร่วมมือในแนวทางการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรปลาของทั้งสองประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการศึกษา

1. พื้นที่ศึกษา:

1.1 แม่น้ำโขงที่ไหลผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านเวินบึก ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

1.2 แม่น้ำมูลที่ไหลผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านวังใหม่ ตำบลหนองแสงใหญ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

1.3 แม่น้ำโขงที่ไหลผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านสำหล้า เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว

1.4 แม่น้ำเซโดนที่ไหลผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านห้วยปูน เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว

2. การศึกษาความหลากหลายชนิดของพันธุ์ปลา

2.1 เก็บตัวอย่างปลาในแม่น้ำโขง แม่น้ำมูล และแม่น้ำเซโดนในพื้นที่วิจัยทุก ๆ เดือน (ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-กันยายน 2560) ให้ได้ตัวอย่างชนิดมากที่สุด โดยมีวิธีการเก็บตัวอย่างปลาดังนี้

2.1.1 รวบรวมจากการจับปลาโดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น ข่าย เบ็ด อวนล้อม และเครื่องมือจับปลาพื้นเมืองอื่น ๆ ที่ใช้ประจำในแต่ละพื้นที่ บันทึกภาพตัวอย่างปลาทั้งหมดที่ถูกจับได้ทันที เพื่อมิให้มีการเปลี่ยนแปลงของสี และจัดรูปของครีบต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์

2.1.2 รวบรวมตัวอย่างจากตลาดปลาในชุมชน ซึ่งคนหาปลาในชุมชนนำมาขาย บันทึกภาพตัวอย่างปลาที่รวบรวมได้

2.2 จำแนกชนิดพันธุ์ปลาโดยอ้างอิงจากเอกสารต่าง ๆ ได้แก่เอกสารของ Rainboth (1996) Vidthayanon (2004) และ Saenjundaeng (2014) ระบุสถานภาพของปลาโดยแบ่งปลาออกเป็นกลุ่มปลา เศรษฐกิจ (Buanak *et al.*, n.d.) และกลุ่มปลาที่ถูกคุกคามตามบัญชีรายชื่อ Red Data of Thailand ใน Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning (Vidthayanon, 2005)

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลา

เก็บตัวอย่างปลาในแม่น้ำโขง แม่น้ำมูล และแม่น้ำเซโดนในพื้นที่วิจัยทุก ๆ เดือน (ระหว่างกุมภาพันธ์-กันยายน 2560) และจำแนกชนิดพันธุ์ปลา โดย

1.1 แม่น้ำโขงบริเวณชุมชนบ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่ามีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลา 28 ชนิด ใน 11 วงศ์ ซึ่งเป็นปลาเศรษฐกิจจำนวน 23 ชนิด โดยวงศ์ที่พบความหลากหลายมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อย (Cyprinidae) มีจำนวน 12 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลากด (Bagridae) และวงศ์ปลา

เนื้ออ่อน (Siluridae) พบจำนวนวงศ์ละ 6 ชนิด (Table 1) และพบว่าปลาที่จัดเป็นชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามตามฐานข้อมูลชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามในประเทศไทย (Red Data of Thailand) จำนวน 2 สายพันธุ์คือ คือ ปลาเสือตอลายเล็ก (*Datnioides undecimradiatus*) โดยจัดเป็นชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง และปลาเทโพ (*Pangasius larnaudii*) ซึ่งจัดเป็นชนิดพันธุ์ที่มีสถานภาพใกล้ถูกคุกคาม (Vidthayanon, 2005)

Table 1 List of fish Families and Scientific name and economic species from Mekong River at Ban Weinbuk, Kong Chium district, Ubon Ratchathani, during February-September 2017

Families: Scientific name	Economic species
Notopteridae: <i>Chitala ornata</i>	1 (100%)
Cyprinidae: <i>Cyclocheilos enoplos</i> , <i>Mystacoleucus marginatus</i> , <i>Barbonymus altus</i> ¹ , <i>Barbonymus gonionotus</i> , <i>Puntioplites proctozystron</i> ¹ , <i>Hypsibarbus vernayi</i> , <i>Scaphognothops stejneri</i> , <i>Osteochilus vittatus</i> , <i>Hampala dispar</i> ¹ , <i>Cirrhinus molitorella</i> ¹ , <i>Labeo chrysophekadion</i> , and <i>Osteochilus melanopleurus</i>	8 (66.66%)
Cobitidae: <i>Syncrossus helodes</i>	1 (100%)
Bagridae: <i>Bagrichthys obscurus</i> , <i>Hemibagrus filamentus</i> , and <i>Hemibagrus wickii</i>	3 (100%)
Siluridae: <i>Belodontichthys truncatus</i> , <i>Micronema apogon</i> , and <i>Micronema bleekeri</i>	3 (100%)
Schilbeidae: <i>Laides longibarbis</i>	1 (100%)
Pangasiidae: <i>Helicophagus leptorhynchus</i> , <i>Pangasius conchophilus</i> , and <i>Pangasius larnaudii</i>	3 (100%)
Datnionidae: <i>Datnioides undecimradiatus</i>	1 (100%)
Gobiidae: <i>Papuligobius acellatus</i>	1 (100%)
Anabantidae: <i>Anabas testudineus</i>	1 (100%)
Channidae: <i>Channa striata</i>	1 (100%)

¹Non economic species (Buanak et al., n.d.)

1.2 แม่น้ำโขงบริเวณชุมชนบ้านสำเหล้า เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว พบว่ามีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาจำนวน 31 ชนิด ใน 8 วงศ์ เป็นปลาเศรษฐกิจจำนวน 26 ชนิด โดยวงศ์ที่พบความหลากหลายมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อย มีจำนวน 14 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลาเนื้ออ่อนมีจำนวน 6 ชนิด (Table 2) และพบว่าปลาที่จัดเป็นชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามตามฐานข้อมูลชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามในประเทศไทย (Red Data of Thailand) จำนวน 3 สายพันธุ์คือ คือ ปลาหมากผาง (*Tenualosa thibaudeaui*) ซึ่งจัดเป็นพวกที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง และอีก 2 สายพันธุ์คือ ปลาสะอี่ (*Mekongina erythrospila*) และปลาหัวหน้านอ (*Incisilabeo behri*) จัดเป็นพวกที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vidthayanon, 2005)

Table 2 List of fish Families and Scientific name and economic species from Mekong River at Ban Salao, Phonthong district, Champasak province, Laos RPD, during February-September 2017

Families: Scientific name	Economic species
Notopteridae: <i>Chitala ornata</i> , and <i>Notopterus notopterus</i>	2 (100%)
Clupeidae: <i>Tenualosa thibaudeaudi</i> ¹	0 (0.0%)
Cyprinidae: <i>Cyclocheilos enoplos</i> , <i>Cosmochilus harmandi</i> ¹ , <i>Mystacoleucus marginatus</i> ¹ , <i>Barbonymus altus</i> ¹ , <i>Barbonymus gonionotus</i> , <i>Puntioplites proctozystron</i> ¹ , <i>Hypsibarbus vernayi</i> , <i>Scaphognothops stejnegeri</i> , <i>Hampala dispar</i> , <i>Labeo chrysophekadion</i> , <i>Hypsibarbus vernayi</i> , <i>Mekongina erythrospila</i> , <i>Incisilabeo behri</i> , and <i>Cyprinus carpio</i>	10(71.43%)
Cobitidae: <i>Syncrossus helodes</i> , and <i>Yasuhikotakia modesta</i>	
Gyrinocheilidae: <i>Gyrinocheilus pennocki</i>	2 (100%)
Bagridae: <i>Hemibagrus filamentus</i> , and <i>Hemibagrus wickioides</i>	1 (100%)
Siluridae: <i>Ompok siruloides</i> , <i>Wallago attu</i> , <i>Micronema apogon</i> , <i>Micronema bleekeri</i> ,	2 (100%)
<i>Micronema micronema</i> , and <i>Kryptopterus cheveyi</i>	6 (100%)
Schilbeidae: <i>Clupisoma sinense</i> , <i>Pteropangasius pleurotaenia</i> , and <i>Lalates longibarbis</i>	3 (100%)

¹Non economic species (Buanak et al., n.d.)

1.3 แม่น้ำมูล บริเวณชุมชนบ้านวังใหม่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่ามีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาจำนวน 40 ชนิด ใน 12 วงศ์ เป็นปลาเศรษฐกิจจำนวน 33 ชนิด โดยวงศ์ที่พบความหลากหลายมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อยมีจำนวน 14 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลากด และวงศ์ปลาเนื้ออ่อนจำนวนวงศ์ละ 6 ชนิด (Table 3) และพบว่าปลาที่จัดเป็นชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามตามฐานข้อมูลชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามในประเทศไทย (Red Data of Thailand) จำนวน 1 สายพันธุ์คือ ปลาเสือตอลายเล็ก (*Datnioides undecimradiatus*) โดยจัดเป็นพวกที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Vidthayanon, 2005)

Table 3 List of fish Families and Scientific name and economic species from Mun River at Ban Wangmai, Kong Chium district, Ubon Ratchathani, during February-September 2017

Families: Scientific name	Economic species
Notopteridae: <i>Notopterus notopterus</i> , and <i>Chitala ornata</i>	2 (100%)
Engraulidae: <i>Setipinna melanochir</i>	0 (0.0%)
Cyprinidae : <i>Cyclocheilos enoplos</i> , <i>Cosmchilus harmadi</i> ¹ , <i>Barbonymus altus</i> ¹ , <i>Barbonymus gonionotus</i> , <i>Puntioplites proctozystron</i> ¹ , <i>Sikukia gudgeri</i> ¹ , <i>Hypsibarbus vernayi</i> , <i>Scaphognothops stejnegeri</i> , <i>Osteochilus vittatus</i> , <i>Labiobabus leptocheilus</i> ¹ , <i>Hampala dispar</i> , <i>Labeo chrysophekadion</i> , <i>Osteochilus melanopleurus</i> , and <i>Cyprinus carpio</i>	9 (64.29%)
Bagridae: <i>Bagrichthys obscurus</i> , <i>Mystus albolineatus</i> , <i>Hemibagrus filamentus</i> , <i>Hemibagrus nemurus</i> , <i>Hemibagrus wyckii</i> , and <i>Hemibagrus wyckioides</i>	6 (100%)
Siluridae: <i>Belodontichthys truncatus</i> , <i>Ompok siluroides</i> , <i>Wallago attu</i> , <i>Phalacronotus apogon</i> , <i>Phalacronotus bleekeri</i> , and <i>Kryptopterus cheveyi</i>	6 (100%)
Schilbeidae: <i>Laides longibarbis</i> , <i>Helicophagus leptorhynchus</i> , and <i>Pangasius conchophilus</i>	3 (100%)
Clariidae: <i>Clarias macrocephalus</i>	1 (100%)
Datnionidae: <i>Datnioides undecimradiatus</i>	1 (100%)
Pristolepidae: <i>Pristolepsia fasciata</i>	1 (100%)
Gobiidae: <i>Papuligobius acellatus</i>	1 (100%)
Osphronemidae: <i>Trichopodus microlepis</i> , and <i>Trichopodus trichopterus</i>	2 (100%)
Channidae: <i>Channa lucius</i> , and <i>Channa striata</i>	2 (100%)

¹ Non economic species (Buanak et al., n.d.)

1.4 แม่น้ำเซโดน บริเวณชุมชนบ้านห้วยปูน เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว พบว่ามีควมหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาจำนวน 17 ชนิด ใน 5 วงศ์ เป็นปลาเศรษฐกิจจำนวน 15 ชนิด โดยวงศ์ที่พบความหลากหลายมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อยมีจำนวน 8 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลาเนื้ออ่อนมีจำนวน 3 ชนิด (Table 4) และไม่พบปลาที่จัดเป็นชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามตามฐานข้อมูลชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามในประเทศไทย (Red Data of Thailand)

Table 4 List of fish Families and Scientific name and economic species from Xedon River at Ban Hauypoong, Pakxe district, Champasak province, Laos RPD, during February-September 2017

Families: Scientific name	Economic species
Cyprinidae: <i>Barbonymus altus</i> ¹ , <i>Barbonymus gonionotus</i> , <i>Puntioplites proctozystron</i> ¹ , <i>Hypsibarbus vernayi</i> , <i>Scaphognothops stejnegeri</i> , <i>Labeo chrysophekadion</i> , <i>Hypsibarbus vernayi</i> , and <i>Cyprinus carpio</i>	6 (75.0%) 2 (100%)
Bagridae: <i>Hemibagrus filamentus</i> , and <i>Hemibagrus wickioides</i>	2 (100%)
Siluridae: <i>Micronema apogon</i> , and <i>Micronema bleekeri</i>	2 (100%)
Schilbeidae: <i>Pteropangasius pleurotaenia</i> , and <i>Laides longibarbis</i>	3 (100%)
Pangasiidae: <i>Helicophagus leptorhynchus</i> , <i>Pangasius macronema</i> , and <i>Pangasius bocourti</i>	

¹ Non economic species (Buanak *et al.*, n.d.)

วิจารณ์ผลการศึกษา

จากการศึกษาความหลากหลายของปลาในแม่น้ำโขง 2 บริเวณ คือบ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย และบ้านสาเหล้ม เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว สํารวจพบปลา แม่น้ำโขงบ้านเวินบึก 28 ชนิด ใน 11 วงศ์ โดยวงศ์ที่พบมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อย (Cyprinidae) มี 12 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลากด (Bagridae) และวงศ์ปลาเนื้ออ่อน (Siluridae) วงศ์ละ 6 ชนิด ในขณะที่สํารวจพบปลา แม่น้ำโขงบ้านสาเหล้ม 31 ชนิดใน 8 วงศ์ โดยวงศ์ที่พบมากที่สุดคือวงศ์ปลาสร้อย (Cyprinidae) มี 14 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ปลาเนื้ออ่อน (Siluridae) มี 6 ชนิด เปรียบเทียบกับผลการวิจัยของ Chantarason *et al.* (2008) สํารวจปลาในแม่น้ำโขงในช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดอุบลราชธานี ในปี ค.ศ. 2007 พบปลาทั้งหมด 68 ชนิด ใน 19 วงศ์ งานวิจัยของ Rodmonkoldee *et al.* (2010) ได้สํารวจความหลากหลายของชนิดปลาในแม่น้ำโขง เขตจังหวัดอุบลราชธานี อํานาจเจริญ มุกดาหาร และนครพนม พบปลาจํานวน 32 วงศ์ 97 สกุล 164 ชนิด

จากการสํารวจพบปลาในแม่น้ำมูล บ้านวังใหม่ 40 ชนิด ใน 12 วงศ์ เปรียบเทียบกับผลการวิจัยของ Rodmonkoldee *et al.* (2012) สํารวจปลาในแม่น้ำมูล เขตจังหวัดนครราชสีมาและบุรีรัมย์ พบปลา 107 ชนิด ใน 24 วงศ์ และงานวิจัยของ Kusolrat and Jaiodton (2015) สํารวจชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำมูลช่วงที่ไหลผ่าน จังหวัดนครราชสีมา จนถึงจังหวัดอุบลราชธานี พบปลา 96 ชนิด ใน 22 วงศ์ ซึ่งการสํารวจปลาในแม่น้ำมูลครั้งนี้ พบจํานวนชนิดน้อยกว่า อาจเนื่องจากช่วงระยะเวลาที่ใช้ในการสํารวจสั้นกว่า และสํารวจปลาในแม่น้ำมูลเพียง บริเวณเดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตามปลาที่สํารวจพบในครั้งนี้จะคล้ายกับผลการวิจัยของกลุ่มนักวิจัยที่กล่าวมาคือ ส่วนใหญ่จะพบปลาในวงศ์ปลาสร้อย

ชนิดพันธุ์ปลาที่สำรวจพบในแม่น้ำโขง บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม และบ้านสำเหล้า เมืองโพนทอง พบว่ามี 5 ชนิดพันธุ์ที่จัดเป็นชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามตามฐานข้อมูลชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามในประเทศไทย (Vidthayanon, 2005) โดยแบ่งเป็นพวกที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง ได้แก่ ปลาหมากผาง ปลาเสือตอลายเล็ก ชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ ได้แก่ ปลาหัวหน้านอน ปลาสะอี และชนิดพันธุ์ใกล้ถูกคุกคาม ได้แก่ ปลาเทโพ เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ Chantarasopon *et al.* (2008) ศึกษาชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำโขงช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดอุบลราชธานี ในปี ค.ศ. 2007 พบชนิดพันธุ์ปลาที่ถูกคุกคาม 9 ชนิด แบ่งเป็น ชนิดพันธุ์ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง ได้แก่ ปลาหมากผาง ปลาเสือตอลายเล็ก และปลาเทพา ชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ ได้แก่ ปลานวลจันทร์ ปลาสะอี ปลาเยี๊ยก และชนิดพันธุ์ใกล้ถูกคุกคาม ได้แก่ ปลาสวย ปลาเทโพ สำหรับชนิดพันธุ์ปลาที่สำรวจพบในแม่น้ำมูล บ้านวังใหม่ อำเภอโขงเจียม พบว่ามี 1 ชนิดพันธุ์ที่จัดเป็นชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ คือ ปลาเสือตอลายเล็ก ส่วนปลาที่สำรวจพบในแม่น้ำเซโดน บ้านห้วยปูน เมืองปากเซ ในครั้งนี้ไม่พบชนิดพันธุ์ปลาที่ถูกคุกคามแต่อย่างใด

จากการสัมภาษณ์ชุมชนคนหาปลาในพื้นที่วิจัย เกี่ยวกับชนิดของพันธุ์ปลาที่จับได้ในปัจจุบัน พบว่าพันธุ์ปลาที่เคยจับได้เมื่อ 5-10 ปีที่ผ่านมา ลดจำนวนลงอย่างมาก ปลาที่เคยจับได้แต่ปัจจุบันหาได้ยาก ได้แก่ ปลาพอน ปลาสะอี ปลาหมากผาง ปลาสะนาก ปลาชวย ปลาข้าวไก่ (หมูลาย) ข้าวไก่ (หมูมัน) ปลาสร้อย ปลาคุยลาม ปลากระโทง ปลาเผา ปลาขบ ปลาดอง (กราย) ปลาแค้หิน ปลาบู่หิน และปลาเอียนหู โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลาที่ชอบอาศัยในถิ่นน้ำไหล ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการสร้างเขื่อนปากมูลสำหรับชนิดพันธุ์ปลาที่ไม่พบอีกเลย เช่น ปลากวง ปลาเม่น ปลาจอก (จอกใหม่) ทั้งนี้ชาวบ้านเชื่อกันว่าการที่ปริมาณและชนิดของพันธุ์ปลาลดลงเกิดจากการจับปลามากเกินขนาด การซื้อตปลา ทำให้รายได้จากการทำประมงลดลงและไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการจับปลา เช่น ค่าน้ำมันสำหรับเรือยนต์ และค่าเสียโอกาสในการหารายได้ และวิตกว่าหากมีการสร้างเขื่อนแม่น้ำโขงทางตอนใต้สุดของลาวแล้วเสร็จสมบูรณ์ จะมีผลกระทบต่อทั้งชนิดและปริมาณของปลาในแม่น้ำโขงเขตบริเวณเหนือเขื่อนอย่างแน่นอน เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นกรณีการสร้างเขื่อนปากมูลในประเทศไทย (Department of Fisheries, 2004)

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาคความหลากหลายของปลาในแม่น้ำโขง 2 บริเวณ พบชนิดพันธุ์ปลาแม่น้ำโขงบริเวณบ้านเวินบึก 28 ชนิด ใน 11 วงศ์ และบริเวณบ้านสำเหล้า 32 ชนิดใน 8 วงศ์ สำหรับในแม่น้ำมูล บ้านวังใหม่พบ 40 ชนิด ใน 12 วงศ์ และในแม่น้ำเซโดน บ้านห้วยปูน พบ 17 ชนิด ใน 5 วงศ์ การสำรวจความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขา ในเขตรอยต่อประเทศไทยและ สปป.ลาว ครั้งนี้ทำให้ได้ข้อมูลด้านสถานการณ์ของปลาที่สามารถนำไปสู่การสร้างความร่วมมือในแนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรปลาของทั้งสองประเทศ อย่างไรก็ตาม ควรศึกษาคความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาลงการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงทางตอนใต้ของลาวแล้วเสร็จสมบูรณ์ เพื่อดูผลกระทบจากการสร้างเขื่อนต่อระบบนิเวศและชนิดพันธุ์ปลา และหาแนวทางการเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์ปลาที่มีถิ่นอาศัยใน

แม่น้ำโขงและในแม่น้ำสาขาซึ่งมีแนวโน้มว่าจะสูญพันธุ์ เพื่อปล่อยสู่น้ำดังกล่าวอันจะเป็นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากปลาอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Buanak, T., Thunjai, T., Soonthornvipat, S., Vidthayanon, C., Termvidchakorn, A., Sridee, N., and Suksri, S. n.d. Biodiversity and Fisheries in Songkram River Basin. Bangkok: Inland Fisheries Research and Development Bureau, Department of Fisheries. 46 p. [in Thai]
- Chantarason, S., Kawluan, K., Smarka, P. 2008. Diversity of Biodiversity and Community Livelihood in Lower Part of Mekong Basin, Ubon-Ratchathani Province. Research report, Ubon-Ratchathani Rajabhat University. 81 p. [in Thai]
- Coates, D., Poeu, O., Suntornratana, U., Tung, N.T., Viravong, S. 2003. Biodiversity and fisheries in the Lower Mekong Basin. Mekong Development Series No. 2. Mekong River Commission, Phnom Penh, 30 p.
- Department of Fisheries. 2004. Fisheries Economic condition in the Lower of Mun River, Ubon-Ratchathani. Bangkok: Fisheries Economic Bulletin, Department of Fisheries, Ministry of Agriculture and Cooperatives. (Mimeographed) [in Thai]
- ICEM. 2010. MRC Strategic Environmental Assessment (SEA) of hydropower on the Mekong mainstream: summary of the final report. Hanoi, Viet Nam. 23 p.
- Jorgensen, J.V. 2003. Fish Diversity of the Mekong. Catch and Culture 9(1): 11-12.
- Kottelat, M. 2001. Fishes of Laos. WHT Publications Ltd., Colombo 5, Sri Lanka. 198 p.
- Kusolrat, P. and Jaiodton, S. 2015. Biodiversity, utilization and traditional culture related fish in Mun River. [Online] Available from:
<http://www.rdi.nrru.ac.th/rdi/admin/resource/research/1476414765-5a463acd.pdf>
 [2018, July 17] [in Thai]
- Rainboth, W.J. 1996. Fishes of Cambodian Mekong. Rome: Food and Agricultural Organization of the United Nations. 265 p.
- Rodmonkoldee, P., Rodmonkoldee, M., Ogaddee, G., Rodmonkoldee, J. 2010. Species Diversity of Fresh water Fishes in the Mun River, Nakon Ratchasima and Buriram Province.
 [Online] Available from:
http://www.journal.msu.ac.th/index.php?page=show_journal_article&j_id=5&article_id=169.
 [2018, July 17] [in Thai]

- Rodmonkoldee, P., Rodmonkoldee, M., Ogaddee, G., Rodmonkoldee, J. 2012. Species Diversity of Freshwater Fishes, and Sustainable Utilization in the Lower Mekong River, Northeast Thailand. Research Report, Buriram Rajabhat University. 179 p. [in Thai]
- Singkhram, P. 2013. An introduction to the Fisheries of Laos PDR. Mekong Development Series No. 6. Mekong River Commission, Phnom Penh, Cambodia. 62 p.
- Saenjundaeng, P. 2014. Freshwater Fish Encyclopedia of Thailand. Khon Kaen: Klunhnana Vitthaya Press. 476 p. [in Thai]
- Vidthayanon, C. 2004. Freshwater fish guide. Bangkok: Sarakadee publisher. 232 p. [in Thai]
- Vidthayanon, C. 2005. Thailand Red Data: Fishes. Bangkok: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, Bangkok, Thailand. 108 p.